

VEREENIGING
VOOR PENNINGKUNST
TE AMSTERDAM

VEERTIENDE
JAARVERSLAG
1939

V E R E E N I G I N G V O O R P E N N I N G K U N S T .

A. I. I. N. A.

voor de Jaarvergadering op
Woensdag 17 April 1940 te 13 ure v.m. te

's-Gravenhage in "Pulchri Studio"

-----

1. Opening door den Voorzitter.
2. Notulen der vorige Jaarvergadering.
3. Wiltrengen door den Secretaris van het verslag over het veertiende vereenigingsjaar 1939.
4. Rekening en verantwoording van den Penningmeester.
5. Benoeding van 3 bestuursleden :
  1. in de plaats van den heer A. O. van Kerkwyk, die als Secretaris-Penningmeester niet voor een herbenoeming in aanmerking wenschte te komen; het Bestuur stelt voor te benoemen Dr. A. J. Thelain, Directeur van het Penningkabinet;
  2. in de plaats van Mr. J. F. van Beyen, aan de beurt voor aftreden doch herkiesbaar;
  3. in de plaats van Mr. Brinkgreve, welke vacature nog steeds niet werd vervuld.
6. Benoeming van een nieuw lid van den Penningraad in de plaats van den Heer A. O. van Kerkwyk.
7. Benoeming van een vice-secretaris.
8. Begroeting en werkplan voor 1940.
9. Mededeeling van het Bestuur.
10. Rondvraag.
11. Sluiting.

Het Bestuur verzocht den leden vriendelyk het bedrag der contributie over het jaar 1940, voor zover deze nog niet werd overgemaakt, vóór 20 April over te schrijven op girorekening nr. 9 6 8 2 0 van de Vereeniging voor Penningkunst, den Haag. Na 20 April zal per post-kwitantie over het verschuldigde verhoogd met 15 cents voor inningskosten, worden betaald.

VEREENIGING
VOOR PENNINGKUNST
TE AMSTERDAM

VEERTIENDE
JAARVERSLAG
1939

BESTUUR

C. G. VATTIER KRAANE,	Voorzitter
A. O. VAN KERKWIJK,	Secretaris-Penningmeester
Dr. M. A. EVELEIN	} Leden
Mr. J. F. VAN ROYEN	
Mr. A. STARING	
Jhr. Ir. A. C. VON WEILER	

PENNINGRAAD

A. O. VAN KERKWIJK
Mr. J. F. VAN ROYEN
Mr. A. STARING
Jhr. Ir. A. C. VON WEILER

SECRETARIAAT

NASSAULAAN 22 — 's-GRAVENHAGE
GIRONUMMER DER VEREENIGING 96820

PLAAT I

1c Penning 1939

2c Penning 1939

JAARVERSLAG VAN DE VEREENIGING VOOR PENNINGKUNST

1939

In het afgelopen vereenigingsjaar zijn aan de leden toegezonden de twee hierbij afgebeelde penningen. De eerste werd ontworpen door den beeldhouwer E. J. van Hall en herdenkt het eeuwfeest van de Nederlandsche Spoorwegen. De voorzijde beeldt af de eerste hier te lande gebruikte lokomotief en een ouderwetsche trekschuit, terwijl de keerzijde het front van een modernen diesel-electrischen trein voorstelt. Deze penning werd op den dag van het eeuwfeest (20 Sept. 1939) aan de leden toegezonden. De tweede penning, ontworpen door den beeldhouwer-medailleur F. Hoevenagel, herdenkt de geestelijke herbewapening, naar aanleiding van de radiorede van H. M. de Koningin op 27 Jan. 1939.

De voorzijde stelt de eenheid van het volk voor, gesymboliseerd door een staande figuur, in de rechterhand een weegschaal houdende, in de uitgestrekte linker den bijbel, waarboven de vrededuif vliegt.

Boven de figuur ziet men een mand fruit (den oogst), en beneden bouwsteen, als uitdrukking van krachtsinspanning en opbouw. Op een lint, in het veld van den penning, leest men: GEESTELIJKE HERBEWAPENING, terwijl het omschrift luidt: DRAAGT ELKANDERS LASTEN.

De keerzijde vertoont links den koninklijken standaard, rechts den werelddol met kruis, boven in het veld een in evenwicht hangende weegschaal. In het midden van den penning, binnen een versierden rand, die het omschrift BELIJDENIS draagt, ziet men een aambeeld (symbool van de kracht), waarboven het Christelijke symbool: de visch. In het veld CHRIST AVANT TOVT, het devies van de Koningin. Op de jaarvergadering, 13 April te 's-Gravenhage in Pulchri Studio gehouden onder voorzitterschap van den heer C. G. Vattier Kraane, werden de beide aan de beurt van aftreden zijnde bestuursleden de heeren Mr. A. Staring en Jhr. Ir. von Weiler herkozen.

In de vacature in den Penningraad, ontstaan door het vertrek naar het buitenland van Dr. Brinkgreve, werd nog niet voorzien.

Op voorstel van den Voorzitter zal getracht worden in 1940 een penning uit te geven, die een Indisch onderwerp of een verdienstelijken Indischman zal herdenken, om de belangstelling voor onze Vereeniging in Nederl. Indië levendig te houden. Ook bestaat het voornemen in het nieuwe vereenigingsjaar uit te geven een portretpenning van den staatsman en dichter Marnix van St. Aldegonde wiens geboortedag in 1540 dit jaar na vier eeuwen herdacht zal worden.

Het aantal leden, dat op 1 Januari van het vorige vereenigingsjaar 349 bedroeg, was op 1 Januari 1940 gestegen tot 352. Zeventien nieuwe leden traden tot de Vereeniging toe, terwijl wij door overlijden en bedanken 14 leden verloren.

Wij verzoeken dan ook weder dit jaar onzen leden in den kring hunner bekenden belangstelling voor de Vereeniging op te wekken en mede te werken om door het aanwerven van nieuwe leden den bloei der Vereeniging te bevorderen.

Verder zal het bestuur het zeer op prijs stellen indien de leden schriftelijke voorstellen aan den Secretaris willen doen toekomen omtrent personen of gebeurtenissen, die naar hunne meening in aanmerking zouden komen om op een der uit te geven penningen te worden herdacht.

REKENING EN VERANTWOORDING

ONTVANGSTEN			
Saldo 1 Januari 1939.	f	641	78
Contributies 1939	"	1.911	50
Achterstallige contributies	"	78	10
Vooruitbetaalde contributies	"	61	05
Verkoop penningen 1926—1938	"	41	60
		f	2.734 03

OVERZICHT DER

		DEBET	
1 Jan. 1939	Saldo Nutsspaarbank	f	572 67
31 Dec. 1939	Rente Nutsspaarbank 1939.	"	12 87
		f	585 54

VAN DEN PENNINGMEESTER OVER 1939

UITGAVEN			
	Drukkosten Jaarverslag 1938	f	150 08
	Honoraria Kunstenaars	"	200 —
	Inrichtingskosten en afslagen		
	2e penning 1938; 1e en 2e penning 1939.	"	1.647 80
	Penningen 1926—1938.	"	12 15
	Drukwerk en verpakking	"	86 98
	Cliché's	"	27 —
	Porti en vrachtkosten	"	162 46
	Incassokosten	"	9 86
	Invoerrechten	"	108 50
	Algemene Onkosten	"	18 20
	Teruggestort wegens te veel betaalde contributie.	"	5 —
	Saldo 31 December 1939	"	306 —
		f	2.734 03

KAPITAALSREKENING

CREDIT			
31 Dec. 1939	Saldo Nutsspaarbank.	f	585 54
		f	585 54

's-GRAVENHAGE, 31 December 1939.

De Secretaris-Penningmeester,
A. O. VAN KERKWIJK.

VOOROUDEURS DER NEDERLANDSCHE PENNINGKUNST - JOHANNIS CANDIDA

INLEIDING

Nadat in het jaar 1439 de Italiaansche frescoschilder Pisanello, geboren te Verona, zijn eersten penning boetseerde met het portret van den Byzantijnschen Keizer Johannes VIII Paleologus, ter gelegenheid van diens bezoek aan het concilium te Ferrara, en daardoor de penning als kunst- en verzamel-object zijn intrede deed in de wereld, duurde het nog geruimen tijd voordat deze kunst, die zich in Italië snel verbreidde, in andere landen beoefenaars vond.

Dat in de Nederlanden deze kunst niet bekend was wordt afdoende bewezen door het feit, dat geen enkel stuk uit dien tijd bewaard is gebleven. Wel kende men een tweetal stukken van welke vermoed wordt dat zij van Vlaamschen oorsprong zijn n.l. de beide bekende groote penningen op Keizer Heraclius van Byzantium en op Constantijn den Groote, waarvan exemplaren in goud voorkwamen in de verzameling van den hertog Jean de Berry in het begin der 15e eeuw, doch dit vermoeden is te vaag, dan dat wij deze exemplaren kunnen inlijven in onze Vaderlandsche penningsgeschiedenis.

Met zekerheid weten wij thans, dank zij de onderzoekingen van Henri de la Tour, Victor Tournour e. a., dat de penningkunst naar deze lage landen is gebracht door een Italiaansch diplomaat en amateur-medailleur Johannis Candida.

Wie was deze Candida? Naar alle waarschijnlijkheid niet de persoon waarvan Memling het prachtige portret schilderde, dat zich in het Museum te Antwerpen bevindt en waarvan bij dit artikel een reproductie is gevoegd, hoewel in den catalogus der Memling-tentoonstelling 1939 te Brugge onder No. 37 wordt vermeld, dat dit portret Johannis Candida voorstelt. Ware dit zoo, dan zou hij zich ongetwijfeld hebben laten uitschilderen met een van zijn eigen penningen in de hand in plaats van met een Romeinsch grootbrons; bescheidenheid was nu niet direct een der deugden van dien tijd. Trouwens het portret lijkt in geen deele op het portret van de medaille, die de jeugdvriend en waarschijnlijk leermeester van Candida de medailleur Lysippus van hem maakte (afb. 12, 58 × 48 mm) tijdens beider verblijf in Rome.

Gaan wij zijn leven na, dan doemt voor ons op die ongemeen rijk geschakeerde periode van de geschiedenis der renaissance, een tijdbestek, waarin staten opkomen en ondergaan, waarin het recht van den sterkste nog meer dan in onze dagen het geldend recht is, overal onrust en intrige heerschen en toch een tijd, waarin de kunst op elk gebied haar grooten opbloei beleeft.

Candida was van afkomst een Napolitaansch edelman uit het geslacht der Filangieri, verwant aan de familie der graven van Campo Basso en van Galeota, waarvan o. a. enkele leden later als krijgsoversten in het leger van Karel den Stoute hebben gediend.

Na vele omzwervingen in gezelschap van deze verwanten en andere jonge Italiaansche edelen trad hij op 15 October 1472 als secretaris in dienst van den hertog van Bourgondië: Karel den Stoute. Deze, die zich tot dit tijdstip had gedragen als een Fransch vazal, achtte thans het oogenblik gekomen zijn eerezuchtige plannen te verwezenlijken: zijn wensch was eenmaal als koning te heerschen over alle landen tusschen de Noordzee en de Middellandsche Zee, tusschen Frankrijk en Duitschland, maar hij begreep, dat hiervoor twee dingen noodzakelijk waren n.l. de ver-

zoening met Keizer Frederik III van Oostenrijk en een sterk en goed georganiseerd leger. Terwijl hij met Frederik III onderhandelde reorganiseerde hij het leger volgens geheel nieuwe principes en nam als instructeurs, tevens aanvoerders in dienst de Campo Basso, Jacobus Galeota alsmede vele vrienden van Candida.

Candida heeft in dienst van den hertog vier reizen gemaakt naar Italië en twee naar Duitschland en uit de opdrachten, die hij te vervullen had, blijkt, dat hij in hooge mate het vertrouwen van zijn meester genoot. Hoewel het buiten het bestek van dit artikel zou vallen deze reizen alle te beschrijven, was de aanleiding tot zijn eerste reis naar Italië in 1473 toch te merkwaardig, dan dat deze hier onvermeld zou blijven.

Om zijn leger zoo sterk mogelijk te maken, zocht Karel de Stoute een generalissimus, wiens naam alléén reeds een waarborg was voor succes, en wie kón dit anders zijn dan de beroemde Bartolommeo Colleoni, de groote Italiaansche legeraanvoerder, kapitein-generaal der Republiek Venetië, wiens ruitersstandbeeld, van Verrocchio, thans nog een der meest bekende kunstschaten van Italië is.

Reeds in 1471 had Karel de Stoute zich tot dezen bekenden krijgsman gewend, doch de regeering van de republiek Venetië had haar goedkeuring aan deze transactie onthouden, bang als zij was, dat na het vertrek van Colleoni de buurstaten van Venetië onmiddellijk van deze situatie partij zouden trekken. Door dezen tegenslag niet ontmoedigd zond Karel de Stoute enkele maanden later wederom een tweetal afgezanten; doch ook deze poging mislukte. In 1472 echter had hij meer succes: Colleoni zond een zijner secretarissen: Abondio de Longhi naar den hertog om met dezen te onderhandelen en op 17 Jan. 1473 werd te Brugge het contract geteekend waarin Colleoni werd aangesteld tot luitenant-generaal van de Bourgondische legers.

Thans moest de toestemming van Venetië verkregen worden doch dit was allermint eenvoudig en zoo kreeg Candida de opdracht naar Venetië te reizen om met de regeering te onderhandelen.

Deze onderhandelingen mislukten echter en de hertog moest van zijn voornemen afzien.

Candida volgde den hertog op vele zijner veldtochten o. a. naar Luik, Tirlemont, Maastricht en Neuss en het was op deze reizen dat hij bekend raakte met de belangrijkste personen in de naaste omgeving van zijn meester, o. a. met Antonie den Bastaard van Bourgondië, den natuurlijke zoon van Philips den Goede. Ook zijn bloedverwant Jacobus Galeota behoorde tot deze groep, een begaafd krijgsman en zeer betrouwbaar in tegenstelling met den graaf van Campo Basso, die het vertrouwen, dat Karel de Stoute in hem stelde, onwaardig bleek.

Een andere vertrouweling, met wien Candida vanaf zijn komst te Brugge vriendschap had gesloten, was ridder Johannes Tourneur de Oude, lijfdienaar van Karel den Stoute. Hij is hem tot diens dood in 1477 trouw gebleven en rustte niet voordat hij op het slagveld van Nancy het lijk van zijn meester had gevonden. Dat Karel de Stoute zijn dienaar naar waarde schatte blijkt uit de geschenken, die deze nog tijdens het leven van den hertog ontving; zoo kreeg hij in 1466 het vorstelijk woonhuis te Brussel in eigendom, dat Karel de Stoute in hetzelfde jaar, benevens alle andere bezittingen, van den prins de Croy had geconfiskeerd.

Toen in 1472 de hertog zich met de de Croy's verzoende bleef deze bezitting het eigendom van Johannes Tourneur terwijl hem daarenboven jaarlijks voor zijn verdere leven de verwarming van zijn woning werd gewaarborgd door „zeshonderd ezelsvrachten kaphout”.

Na den dood van Karel den Stoute op 5 Januari 1477 bleef Candida tot Juli 1480 als

secretaris in dienst van diens dochter Maria van Bourgondië, die nog in hetzelfde jaar op 18 Augustus 1477 in het huwelijk trad met Maximiliaan van Oostenrijk.

Een lucratief bestaan hebben deze acht jaren verblijf aan het Bourgondische hof voor Candida niet opgeleverd: de uitbetaling van zijn salaris werd dikwijls vergeten en het kan hem dan ook moeilijk kwalijk genomen worden, dat hij zich hierover wel eens bitter beklaagde. Voor een diplomaat was het echter al zeer onvoorzichtig om zich in brieven, die hij tijdens zijn vierde verblijf in Italië schreef, op onwelvoeglijke wijze te uiten over de schrielheid van het Bourgondische hof en van keizer Frederik III, van wien hij ook nog geld te vorderen had. Deze brieven vielen den keizer in handen, die ze met een begeleidend schrijven op 1 Mei 1478 vanuit Gratz aan zijn zoon ter inzage doorzond: *Hochgeborner lieber sun und Furst. Wer lassen dein lieb wissen daz wir bericht sein daz dein secretari der Candida brieff hab ausgeen lassen darin wir und dein lieb schwerleich verungelimpht werden; daz haben wir deiner lieb im pesten nit verhalten wellen wann uns bedunkt daz fur uns und dein lieb nit sey daz solh schreiben von im ausgeen* ¹⁾.

Deze onvoorzichtigheid kwam hem duur te staan. In Brugge teruggekeerd na een onfortuinlijke reis door Duitschland werd hij weldra gevangen genomen en in het kasteel van Rijssel opgesloten. Dit feit leert ons een door hem vervaardigde medaille (No. 9) op de voorzijde waarvan het portret van Johannes Gruuthuse, slotvoogd van het kasteel te Rijssel is afgebeeld en op de keerzijde het portret van Joh. Miette den gevangenbewaarder met de afbeelding van een toren. Ongetwijfeld heeft Candida deze medaille gemaakt om daarmee deze beide personen te eeren, den eersten, die waarschijnlijk zijn spoedige vrij spraak (hij verliet de gevangenis reeds in begin 1479) heeft bewerkstelligd, den laatsten omdat deze zijn taak van gevangenbewaarder vermoedelijk zeer ruim heeft opgevat.

Hoewel Candida in de laatste jaren van zijn verblijf aan het hof van Bourgondië, nog met veel interessante persoonlijkheden in dagelijksch contact was, o. a. met Antonius Gratia Dei, een Venetiaansch geestelijke en Nicolaas Ruter, zijn collega-secretaris van Maria van Bourgondië, die later in den geestelijken stand overging en in 1485 o. a. te Haarlem. „Commanditaire perpétuel de la prévôté“ der St. Bavo en aartsdiaken van Arnhem was en welke beide personen door Candida op medailles werden vereeuwigd (No. 7 en 8) bleken toch de royale aanbiedingen die hij van de zijde van den Franschen Koning Karel VIII ontving hem te machtig, en zoo verkreeg hij op 12 Juli 1480 van Maria en Maximiliaan zijn ontslag en vertrok hij naar het Fransche hof. Dat dit vertrek overhaast in zijn werk is gegaan, leert de volgende typische bijzonderheid: in den afscheidsbrief, dien Candida ontving werd hem een bedrag toegekend als belooning voor de vele goede diensten, die hij aan Karel den Stoute en aan Maria van Bourgondië en Maximiliaan had bewezen, welk bedrag hem tegen een door hem geteekende kwitantie moest worden uitbetaald. Toen in December 1480 Nicolaas Ruter als secretaris, speciaal belast met de financiën, zijn boeken wilde afsluiten, ontdekte hij, dat hij verzuimd had aan Candida kwijting te vragen voor het aan hem uitbetaalde bedrag. Hij was dus verplicht aan den kanselier Johannes Carondelet toestemming te vragen de kwitantie zelf te mogen onderteekenen. Deze kwitantie, die zich heden ten dage nog in het Staatsarchief van België bevindt, draagt dus de onderteekening van Nicolaas Ruter.

---

¹⁾ Hof- en Staatsarchief te Weenen.

PLAAT II

PLAAT III

PLAAT IV

PLAAT V

BESCHRIJVING DER MEDAILLES WELKE CANDIDA VERVAARDIGDE TIJDENS ZIJN VERBLIJF AAN HET BOURGONDISCHE HOF

Bij een nauwkeurige bestudeering van de verschillende medailles welke Candida heeft gemaakt kan men vier verschillende stijlen onderscheiden: 1° den Bourgondischen stijl, welke sterk geïnspireerd is op den stijl der Romeinsche munten; 2° den Italiaanschen stijl, blijkbaar een uitvloeisel van zijn vele reizen naar Italië; 3° een gemengden Italiaanschen-Franschen stijl onder invloed van de medailles welke medailleurs van het Fransche hof in dien tijd vervaardigden en 4° een absoluut Fransche stijl door zijn verblijf aan het Fransche hof na 1480.

Men neemt aan dat de eerste medaille, welke Candida tijdens zijn verblijf aan het hof van Karel den Stoute vervaardigde, de medaille is van *Johannis Tourneur* diam. 45 mm (afb. 1). De voorzijde geeft het portret van den kamerdienaar in eenigszins grof en sterk relief; de afsnede van den nek is zuiver gecopieerd van de romeinsche grootbronzen van keizer Nero. Op de keerzijde is in een krans aangebracht een gothisch monogram van de letters *famls* met ter weerszijden de letters *I K*. *Famls* is de afkorting van het latijnsche *famulus*, terwijl de letters *I K* die langen tijd voor de geleerde onderzoekers een raadsel zijn geweest, de afkorting beteekenen van *I*(ohannes) *K*(aroli). De vertaling luidt dus: *Johannis*, kamerdienaar van Karel. Het dubbel gebruik van de letters *I K* is toegepast terwille van de symmetrie.

Van denzelfden stijl zijn de volgende drie medailles: *Karel de Stoute*, diam. 38 mm (afb. 2). Op de voorzijde het portret met een lauwerkrans in het haar; de keerzijde vertoont, binnen een lauwerkrans op een met sterren bezaaid veld, het gulden vlies met ter weerszijden twee vonken schietende bourgondische vuurslagen. Op deze laatste zijn verdiept aangebracht de opschriften *AVREVM - VELLUS* (gulden vlies) terwijl boven en onder de tekst staat: *IE LAI EMPRINS - BIEN EN AVIENGNE* (*Je l'ai empris, bien en advienne*).

Deze medaille, waarschijnlijk vervaardigd in 1474 tijdens de belegering van Neuss, werd in goud gegoten. Karel de Stoute had, zooals wij weten, een groote voorliefde voor juweelen en gouden sieraden: bij zijn dood werden in de schatkamer van zijn paleis te Brugge gevonden: „huit représentations d'or de la personne de feu Monseigneur le duc Charles", zeer waarschijnlijk dus acht gouden afgietsels van bovengenoemde medaille.

In hetzelfde jaar maakte Candida de medaille op *Antonie den Bastaard van Bourgondië* diam. 39 mm (afb. 3). De afsnede en het relieftype van den kop zijn dezelfde als van de beide voorgaande medailles: de keerzijde vertoont als wapenteeken een schietgat met opklepbaar luik met de spreuk: *nul ne si frote*.

De medaille van *Jacobus Galeota* diam. 43 mm (afb. 4) vertoont een belangrijke afwijking van de voorgaande drie medailles: terwijl deze nog geheel in romeinschen stijl gehouden zijn heeft Candida de figuur van Galeota het karakter gegeven van zijn omgeving; hij tooide de figuur met een muts zooals hij zelf meestal droeg en kleepte hem naar den stijl van zijn tijd. Op de keerzijde staat een helm afgebeeld getooid met een ramskop en daarachter als vlakvulling een klein schild. Candida boetseerde deze medaille van zijn vriend tijdens de belegering van Neuss, waar Galeota zich zeer onderscheidde.

De vijfde medaille, die Candida tijdens zijn verblijf aan het Bourgondische hof maakte, was een medaille op *Johannes Palomar* diam. 49³ mm (afb. 5) den Gezant van koning Ferdinand, dien hij ontmoette in het kamp te Lausanne in 1476. De

stijl van deze medaille verwijderd zich al meer van die der eerste vier; de diameter is grooter, de afsnede van de buste anders en het relief lager.

In de krans op de keerzijde is een monogram van de letters I. D. aangebracht, waarvan de beteekenis tot op heden een raadsel gebleven is, men veronderstelt dat zij de beginletters zijn van het devies van Palomar, misschien beteekenen ze In Deo, maar daar het devies van Palomar onbekend is zijn dit slechts gissingen.

Weder teruggekeerd in Brugge in de tweede helft van het jaar 1477 modelleerde Candida de bekende medaille met de portretten van *Maximiliaan van Oostenrijk* en *Maria van Bourgondië* diam 43 mm (afb. 6). Kan men zich levendiger en met meer liefde geboetseerde portretten denken dan deze? Maximiliaan was toen 18 jaar oud en een imponeerend knappe verschijning; Molinet, een tijdgenoot, beschrijft hem als volgt: „beauté est tant excellente et resplendissante en ce josne et fleurissant prince, qu'il est patron et vif exemplaire de tous les beaux princes du monde”. Maria van Bourgondië was minder knap dan haar gemaal: „Jassoit ce que la demoiselle ne soit de si apparente monstre, toutes fois elle est propre, gracieuse, gente et mignonne, de doux maintien et de très belle taille”.

In 1478 maakte Candida wederom twee medailles, op Antonius Gratia Dei en op Nicolaas Ruter.

De medaille op *Antonius Gratia Dei* diam. 44 mm (afb. 7) vertoont op de voorzijde het portret van den geestelijke terwijl op de afsnede de kunstenaar zijn signatuur plaatste.

De keerzijde draagt een wapenschild waarin een hart met drie sterren en een vlammeende maansikkel. Dit wapen is niet van Antonius Gratia Dei want deze ontving zijn wapen, een adelaar met klimmenden leeuw, eerst in 1484 van den keizer van Oostenrijk bij zijn benoeming tot Paltsgraaf.

Het wapen op de medaille is ongetwijfeld een fantasie van Candida, symboliseerende de speciale devotie, die de Franciscaner orde had voor de Heilige Maagd. In 1478 werd Nicolaas Ruter benoemd tot „Secrétaire seul signant sur le fait des finances et controlleur d'icelles”; waarschijnlijk naar aanleiding van deze benoeming boetseerde Candida de medaille van *Nicolaas Ruter* diam. 50 mm (afb. 8) die, wat de behandeling betreft veel overeenkomst vertoont met de medailles op Palomar en Gratia Dei.

De merkwaardigste medaille, uit een oogpunt van symboliek, die Candida in 1479 maakte, is het stuk, dat in de inleiding reeds werd aangeduid n.l. de medaille met de portretten van *Johannis Gruuthuse*, slotvoogd van het kasteel te Rijssel met op de keerzijde het portret van *Joh. Miette*, zijn gevangenbewaarder diam. 50 mm (afb. 9), die hij vervaardigde tijdens zijn gevangenschap.

Hoewel men geneigd zou zijn het op zijn minst zeer eigenaardig te vinden dat iemand een oneervolle periode van zijn leven door middel van een medaille aan de vergetelheid ontrukkt, moet men niet uit het oog verliezen, dat de gevangenschap in die tijden anders beoordeeld werd dan tegenwoordig. En trouwens de reden van zijn opsluiting was een veel minder ernstige dan van zijn collega-medailleur Leone Leoni, die in 1540 door den paus wegens moord op een Duitschen goudsmid tot de galeien werd veroordeeld, en ook deze maakte een penning met het portret van zijn bevrijder, den admiraal Andrea Doria. Op de keerzijde van dezen penning staat zijn eigen portret afgebeeld omgeven door een krans van ketenen.

De medaille van *Johannis Gruuthuse* vertoont op de voorzijde het portret van den slotvoogd met de letter A in het vlak achter den beeldenaar en twee kleine A's

onder de afsnede, samengebonden door een gevlochten koord. De keerzijde geeft de beeltenis van zijn gevangenbewaarder met als randschrift diens naam, onder de afsnede het woord Custos en in het vlak achter den kop de afbeelding van den toren van het kasteel te Rijssel, waarin zich zijn cel bevond. Op het fundament van den toren het opschrift CARCER — CANDIDE en ter weerszijden INS — VLIS, onder den toren het jaartal 1479, een bijzonderheid, omdat deze en de volgende medaille de eenigste zijn die Candida gedateerd heeft.

Wat beteekenen de drie A's? Van Micris heeft gedacht aan het devies — Arma Armis Arcenda — doch de ongelijke grootte der letters en hun plaatsing maken dit ongeloofwaardig. Andere penningkundigen hebben verschillende hypothesen opgesteld; ten slotte geeft Victor Tourneur, Conservator van de Koninklijke Bibliotheek te Brussel, als zijn meening, dat de oplossing gezocht moet worden bij de romeinsche grootbronzen, bijv. bij een grootbrons toegeschreven aan keizer Galba, waarop voorkomt het epitheton: Assertor, in samenhang met de woorden: libertas restituta op de keerzijde. Assertor beteekent verdediger-pleitbezorger. De twee kleine A's beduiden volgens hem niets anders dan: Assertori, Assertus = aan zijn bevrijder, de bevrijdde. De medaille is dus bedoeld als een hulde aan zijn bevrijder Johannes Gruuthuse.

De tweede medaille in 1479, die gedateerd is, is die op *Johannes Carondelet*, diam. 47 mm (afb. 10) president van Bourgondië, terwijl op de keerzijde het portret is afgebeeld van zijn vrouw *Margareta de Chasse*. Men is in het onzekere ter gelegenheid van welk feit Candida deze medaille heeft gemaakt; Victor Tourneur neemt aan dat het een medaille is ter gelegenheid van de koperen bruiloft, aangezien in 1479 Carondelet ongeveer 12½ jaar getrouwd was.

Nadat Candida uit de gevangenis ontslagen was, besloot hij het Bourgondische hof te verlaten en in dienst te treden van den Franschen Koning Karel VIII. Alvorens te kunnen vertrekken was het noodig van Maximiliaan en Maria van Bourgondië eervol ontslag te krijgen en zoo boetseerde Candida een tweede medaille met hun portretten eind 1479 of begin 1480, waarschijnlijk om hen gunstig te stemmen. Deze medaille diam. 38 mm (afb. 11) veel minder zeldzaam dan de eerst genoemde, vertoont de beide portretten op voor- en keerzijde met ongemeen kunstenaarschap geboetseerd. De gelijkenis is sprekend, te oordeelen naar de portretten uit dien tijd. Een vergelijking met de portretten van de eerste medaille laat duidelijk uitkomen dat de personen ouder geworden zijn, terwijl de kunstenaar in het monogram MM met hertogelijke kroon en in de omschriften, waarin hij alle titels opsomt, blijk geeft niets te willen nalaten om het vorstelijk paar voor zich in te nemen.

Zoo kreeg hij dus zijn ontslag uit den dienst en de toestemming om naar zijn geboorteland, het Koninkrijk Napels, terug te keeren, van welke toestemming hij gebruik maakte om naar Frankrijk te gaan.

Uit deze periode dateert waarschijnlijk zijn laatste medaille, die hij te Brugge maakte, n.l. de medaille met de portretten van *Karel den Stoute* op de voorzijde en van *Maximiliaan* op de keerzijde. Tot voor korten tijd werd aangenomen, dat deze medaille geen oorspronkelijk werk was van Candida; een juiste beoordeeling was ook moeilijk, daar bijna alle bekende exemplaren zeer gebrekkig zijn nageci-seleerd. Daarenboven schreef Candida de namen van Karel den Stoute en van Maria van Bourgondie — J(ohannes) K(aroli) fam(u)l(u)s en Maria Karoli f(ilia) — steeds met een K en nimmer, zooals op deze medaille, met een C. Tenslotte zijn enkele exemplaren gesigneerd met: OPVS CARO, welke signatuur de numismaten op een dwaalspoor heeft geleid door aan te nemen, dat Giovanni Francesco Caroto, een weinig bekend medailleur aan het hof te Mantua in dienst der Visconti,

omstreeks 1490, de maker zou zijn. Henri de la Tour veronderstelde echter, dat de O van CARO een, door den ciseleur, gedeformeerde D zou zijn en dat de signatuur zou moeten luiden OPVS CAND. en de medaille dus wel van de hand van Candida was.

De juistheid van deze veronderstelling toont het fraaie exemplaar, destijds in de verzameling Simon te Berlijn, waarop duidelijk de signatuur voorkomt OPVS CAND.

VON WEILER

UITTREKSEL UIT DE STATUTEN

De Statuten vermelden als doel der Vereeniging de bevordering der Penningkunst, zoowel met het oog op de geschiedkundige beteekenis, als op de kunstwaarde van den Penning.

- a. Begunstigers. die de Vereeniging steunen met een jaarlijksche bijdrage van f 100.— of een gift ineens van f 1000.—.
- b. Donateurs, die de Vereeniging steunen met een jaarlijksche bijdrage van minstens f 25.— of een gift ineens van f 250.—.
- c. Buitengewone leden, die een jaarlijksche bijdrage of een gift ineens geven, welke bijdragen bij Huishoudelijk Reglement worden vastgesteld.
- d. Ecreleden, die wegens hun verdiensten voor de penningkunst of de vereeniging door de algemeene vergadering als zoodanig zijn benoemd.
- e. Gewone leden, die een minimum contributie per jaar betalen van f 5.— (voor het buitenland f 6.—).

Jaarlijks worden minstens twee penningen in opdracht van de Vereeniging geslagen.

Van deze penningen ontvangen:

- a. de begunstigers één exemplaar in zilver en één in brons;
- b. de donateurs één in zilver;
- c. de andere leden één in brons.

Deze penningen worden niet in den handel gebracht.

De in vorige jaren verschenen penningen kunnen nieuwe leden bekomen tegen f 2.50 per stuk voor een bronzen en f 10.— voor een zilveren exemplaar.

Van de Jaarverslagen II, IV, V, VI, VII, VIII, IX, X, XI, XII en XIII zijn nog exemplaren in voorraad, verkrijgbaar uitsluitend voor de leden, à / 0.50 per Verslag.

Nieuwe leden, die alle reeds verschenen penningen koopen, ontvangen gratis ex. van de jaarverslagen II, IV, V, VI, VII, VIII, IX, X, XI, XII en XIII voor zoover nog aanwezig.

Elk lid, dat vijf nieuwe leden aanbrengt, ontvangt als blijk van erkentelijkheid een afslag in zilver van één der door de Vereeniging uitgegeven penningen (naar keuze).

MERKTEEKEN DER VEREENIGING

R